

UCHWAŁA Nr 147 RADY MINISTRÓW

z dnia 5 listopada 1991 r.

w sprawie zasad techniki prawodawczej.

Rada Ministrów uchwala, co następuje:

§ 1. 1. Naczelne i centralne organy administracji państwowej oraz inne jednostki podległe Radzie Ministrów i Prezesowi Rady Ministrów stosują przy opracowywaniu i rozpatrywaniu projektów aktów normatywnych Zasady techniki prawodawczej, stanowiące załącznik do uchwały.

2. Opracowywanie oraz rozpatrywanie projektów aktów normatywnych ustanawiających prawo miejscowe regulują odrębne przepisy.

§ 2. Zasady techniki prawodawczej stosuje się przy opracowywaniu i rozpatrywaniu:

- 1) projektów ustaw,
- 2) projektów aktów wykonawczych: rozporządzeń Rady Ministrów, Prezesa Rady Ministrów oraz ministrów, uchwał Rady Ministrów oraz zarządzeń Prezesa Rady Ministrów, ministrów lub centralnych organów administracji państwowej.
- 3) projektów innych aktów normatywnych Rady Ministrów, Prezesa Rady Ministrów, ministrów lub centralnych organów administracji państwowej.

§ 3. Przy opracowywaniu i rozpatrywaniu:

- 1) projektów ustaw — stosuje się przepisy działów I i III,
- 2) projektów aktów wykonawczych — stosuje się przepisy działu II oraz odpowiednio przepisy działów I i III, a w szczególności § 3—8, § 16, § 18—20, § 29, § 32—35, § 38 i 39, § 60—62 oraz § 98—108,
- 3) projektów innych aktów normatywnych — stosuje się odpowiednio przepisy działów I, II i III, a zwłaszcza przepisy wymienione w pkt 2.

§ 4. Komórki obsługi prawnej organu lub innej jednostki, która opracowuje projekt aktu normatywnego, kontrolują zgodność projektu z Zasadami techniki prawodawczej i w razie stwierdzenia niezgodności dostosowują projekt do wymagań Zasad.

§ 5. Uchwała wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1992 r.

Prezes Rady Ministrów: *J. K. Bielecki*

Załącznik do uchwały nr 147 Rady Ministrów z dnia 5 listopada 1991 r. (poz. 310)

ZASADY TECHNIKI PRAWODAWCZEJ

Dział I
PROJEKT USTAWY

Rozdział 1
Przepisy ogólne

§ 1. 1. Ustawa powinna możliwie wyczerpująco normować daną dziedzinę spraw, nie pozostawiając poza za-

kresem swego unormowania istotnych fragmentów tej dziedziny.

2. Ustawa powinna być ukształtowana w taki sposób, aby od przyjętych zasad nie potrzeba było przewidywać licznych wyjątków.

3. Ustawę opracowuje się z uwzględnieniem wiążących Rzeczpospolitą Polską norm prawa międzynarodowego.

§ 2. 1. Ustawa powinna dokładnie określać stosunki, jakie reguluje, oraz podmioty, do których się odnosi (zakres przedmiotowy i podmiotowy ustawy).

2. W ustawie nie należy zamieszczać przepisów, które normowałyby sprawy wykraczające poza wyznaczony przez nią zakres przedmiotowy lub podmiotowy.

3. Ustawa nie może zmieniać lub uchylać przepisów normujących sprawy, które nie należą do jej zakresu przedmiotowego lub podmiotowego albo się z nim nie wiążą.

§ 3. Ustawę należy redagować tak, aby dokładnie i w sposób zrozumiały dla adresatów zawartych w niej norm wyrażała intencje prawodawcy.

§ 4. Zdania należy budować zgodnie z powszechnie przyjętymi regułami składni języka polskiego, unikając długich, wieloczłonowych zdań złożonych.

§ 5. 1. W ustawie należy posługiwać się poprawnymi wyrażeniami językowymi (określeniami) w ich podstawowym i powszechnie przyjętym znaczeniu.

2. W ustawie należy unikać posługiwania się:

- 1) określeniami specjalistycznymi (tzw. profesjonalizмами), jeśli mają odpowiedniki w języku powszechnym,
- 2) określeniami lub zapożyczeniami obcojęzycznymi, chyba że nie mają dokładnego odpowiednika w języku polskim,
- 3) nowo tworzonymi pojęciami lub strukturami językowymi (neologizmami), chyba że w dotychczasowym słownictwie polskim brak odpowiedniego określenia.

§ 6. W ustawach należy posługiwać się określeniami, które zostały użyte w ustawach podstawowych dla danej dziedziny spraw, w szczególności w kodeksach.

§ 7. Do oznaczenia jednakowych pojęć należy używać jednakowych określeń, a różnych pojęć nie powinno oznaczać się tymi samymi określeniami.

§ 8. Przepisy ustawy należy redagować zwięźle i syntetycznie, unikając nadmiernej szczegółowości, a zarazem w sposób, w jaki wyraża się typowe sytuacje życiowe.

§ 9. 1. Ustawa nie może powtarzać przepisów zawartych w innych ustawach ani normować w przepisach szczegółowych tych spraw, które zostały unormowane w innych przepisach tej ustawy.

2. W ustawie można odsyłać do przepisów tej samej lub innej ustawy; niedopuszczalne jest natomiast odsyłanie do przepisów aktu wykonawczego.

§ 10. W ustawie nie należy zamieszczać wypowiedzi, które nie służą wyrażaniu norm prawnych, a w szczególności uzasadnień sformułowanych norm, apeli, postulatów lub upomnień.

Rozdział 2

Budowa ustawy

§ 11. 1. Ustawa zawiera:

- 1) tytuł,
- 2) przepisy merytoryczne,
- 3) przepisy o wejściu ustawy w życie.

2. Ustawa musi zawierać także przepisy przejściowe lub dostosowujące oraz przepisy uchylające, jeżeli normuje dziedzinę spraw uprzednio przez prawo uregulowaną.

3. Ustawa może zawierać przepisy o zmianie przepisów obowiązujących (przepisy nowelizujące) oraz przepisy o wygaśnięciu swojej mocy obowiązującej.

§ 12. Poszczególne części ustawy zamieszcza się w następującej kolejności:

- 1) tytuł,
- 2) przepisy merytoryczne ogólne i szczegółowe,
- 3) przepisy o zmianie przepisów obowiązujących,
- 4) przepisy przejściowe i dostosowujące,
- 5) przepisy uchylające, przepisy o wejściu ustawy w życie oraz przepisy o wygaśnięciu mocy obowiązującej ustawy (przepisy końcowe).

Rozdział 3

Tytuł ustawy

§ 13. W tytule ustawy w oddzielnych wierszach zamieszcza się następujące części:

- 1) oznaczenie rodzaju aktu,
- 2) data aktu,
- 3) ogólne określenie przedmiotu aktu.

§ 14. Data ustawy jest poprzedzona zwrotem „z dnia” i zawiera wskazanie dnia, nazwę miesiąca określoną słownie oraz roku cyframi arabskimi i znakiem „r.” jako skrótem wyrazu „rok”.

§ 15. 1. Przedmiot ustawy określa się możliwie najzwięźle, bez powoływania innych ustaw, z wyjątkiem przewidzianym w § 31 ust. 1 i § 66 ust. 1 i 2.

2. Określenie przedmiotu ustawy może być:

- 1) omawiające — rozpoczynające się od przyimka „o” (np. ustawa o szkolnictwie wyższym, o zmianie ustawy ...),
- 2) rzeczownikowe — rozpoczynające się od słów „kodeks”, „prawo”, „ordynacja”, w przypadku gdy ustawa wyczerpująco normuje obszerną dziedzinę spraw (np. kodeks karny, prawo celne, ordynacja wyborcza ...) lub rozpoczynające się od słów „przepisy wprowadzające ...”, w przypadku gdy ustawa jest ustawą wprowadzającą (np. przepisy wprowadzające kodeks cywilny).

Rozdział 4

Układ i postanowienia przepisów merytorycznych

§ 16. 1. W przepisach merytorycznych wydziela się przepisy ogólne, określające zakres przedmiotowy i podmiotowy stosunków regulowanych ustawą lub wyłączonych spod jej regulacji.

2. Przepisy ogólne wydziela się również wtedy, gdy zachodzi potrzeba zamieszczenia w nich innych niż wskazane w ust. 1 elementów wspólnych dla wielu przepisów merytorycznych, a w szczególności objaśnień do użytych w ustawie określeń lub skrótów.

§ 17. 1. Przepisy szczegółowe zamieszcza się w ustawie w następującej kolejności:

- 1) przepisy prawa materialnego,
- 2) przepisy o organach i trybie postępowania,
- 3) wyjątkowo również przepisy karne.

2. W ustawach normujących organizację, zadania i kompetencje organów lub instytucji (np. ustawa o ustroju sądów powszechnych, ustawa o samorządzie terytorialnym, ustawa o terenowych organach rządowej administracji ogólnej) najpierw zamieszcza się przepisy o organach, ich zadaniach i kompetencjach oraz trybie działania, a następnie, w razie potrzeby, także przepisy prawa materialnego oraz przepisy karne.

3. Przepisy karne zamieszcza się w ustawie jedynie wtedy, gdy przekroczenie norm ustawy nie kwalifikuje się jako naruszenie przepisów kodeksu karnego, ustawy karnej skarbowej lub kodeksu wykroczeń, a czyn wymagający zagrożenia karą jest związany w szczególny sposób z treścią redagowanej ustawy.

§ 18. 1. Przepis prawa materialnego powinien możliwie bezpośrednio i wyraźnie wskazywać, kto, w jakich okolicznościach i jak ma się zachować (przepis podstawowy).

2. Przepis podstawowy może wyjątkowo wskazywać jedynie czyn nakazywany (zakazywany) adresatowi normy, jeżeli:

- 1) adresat lub okoliczności tego nakazu (zakazu) są wskazane w sposób niewątpliwy w innej ustawie,
- 2) celowe jest, aby określenie adresata lub okoliczności zamieścić w przepisach ogólnych tej samej ustawy,
- 3) powszechność zakresu adresatów lub okoliczności jest oczywista.

§ 19. 1. Jeżeli pewne elementy uściślające treść kilku przepisów szczegółowych, zwłaszcza przepisów prawa materialnego, miałyby się powtarzać w tych przepisach, należy je wydzielić w jeden wspólny przepis i zamieścić albo w przepisach ogólnych danej ustawy, albo bezpośrednio po zespole tych przepisów szczegółowych, w których te elementy miałyby wystąpić.

2. Jeżeli od któregoś z elementów danego przepisu szczegółowego, zwłaszcza przepisu prawa materialnego, przewiduje się wyjątki lub któryś z elementów tego przepisu wymaga uściślenia, przepis (przepisy) formułujący wyjątki lub uściślenia należy zamieścić bezpośrednio po danym przepisie szczegółowym.

§ 20. 1. Wydzielone w ustawie przepisy ogólne określa się nazwą „przepisy ogólne”, a w ich obrębie można wydzielić zespoły tematyczne i oznaczyć je nazwami wskazującymi na ich treść.

2. Przepisy szczegółowe należy systematyzować w zespoły i oznaczać je nazwami wskazującymi na treść każdego z tych zespołów (np. „mienie komunalne”, „pracownicy szkoły wyższej”).

Rozdział 5

Postanowienia przepisów przejściowych i dostosowujących

§ 21. 1. W przepisach przejściowych normuje się wpływ nowego prawa na stosunki powstałe pod działaniem prawa dotychczasowego.

2. W przepisach przejściowych należy w szczególności:

- 1) unormować sposób zakończenia postępowania w sprawach będących w toku,
- 2) rozstrzygnąć, czy i w jakim zakresie stosuje się nowe przepisy do uprawnień i obowiązków powstałych pod działaniem dotychczasowego prawa,
- 3) rozstrzygnąć, czy i przez jaki czas utrzymuje się w mocy instytucje prawne, które znosi nowe prawo,
- 4) rozstrzygnąć, czy utrzymuje się w mocy dotychczasowe przepisy wykonawcze do czasu zastąpienia ich nowymi.

§ 22. 1. Jeżeli w stosunku do spraw wymienionych w § 21 ust. 2 pkt 1—3 zamierza się zachować czasowo w mocy przepisy dotychczasowego prawa, należy to wyraźnie zaznaczyć w nowej ustawie, nadając przepisowi przejściowemu brzmienie: „W dziedzinie ... stosuje się ustawę (dawną) ... w szczególności art. ..., jeżeli ustawa nie stanowi inaczej”, albo „Przepisy ... nie naruszają mocy obowiązującej przepisów o ..., a w szczególności art. ...”.

2. W przepisach przejściowych, z wyłączeniem postanowień dotyczących przepisów karnych, można wskazać również termin, od którego przestają obowiązywać przepisy dotychczasowego prawa, zachowane w mocy zgodnie z postanowieniem ust. 1.

§ 23. 1. Jeżeli uchyla się ustawę, na podstawie której wydano akt wykonawczy, albo uchyla się lub zmienia jedynie przepis ustawy upoważniający do wydania aktu wykonawczego, to oznacza to, że taki akt wykonawczy traci moc obowiązującą z dniem wejścia w życie nowej ustawy.

2. Jeżeli zamierza się zachować czasowo w mocy akt wykonawczy, o którym mowa w ust. 1, albo poszczególne przepisy takiego aktu, należy to wyraźnie zaznaczyć w nowej ustawie, nadając przepisowi przejściowemu brzmienie: „Dotychczasowe przepisy wykonawcze zachowują moc do czasu wydania nowych przepisów wykonawczych, jeżeli nie są sprzeczne z niniejszą ustawą”.

3. W ustawie pozostawiającej czasowo w mocy dotychczasowy akt wykonawczy należy wyznaczyć organowi upoważnionemu termin, do którego ma on obowiązek wydać nowy akt wykonawczy.

4. Zamieszczenie przepisu, o którym mowa w ust. 2, jest dopuszczalne jedynie w ustawie uchylającej ustawę, do której dane przepisy wykonawcze zostały wydane, a nie jest dopuszczalne w kolejnych ustawach uchylających.

§ 24. W przepisach dostosowujących normuje się sposób powołania po raz pierwszy organów w instytucjach ukształtowanych nowym prawem oraz sposób dostosowania się do nowych przepisów (np. sposób uzupełnienia składu dotychczasowych organów, sposób przekształcenia dotychczasowych instytucji), wyznaczając odpowiedni termin dostosowania się do nowych przepisów lub powołania nowych organów.

§ 25. Rozwiązania przewidziane w przepisach przejściowych i dostosowujących powinny być ukształtowane w sposób nieuciążliwy dla zainteresowanych i pozostawiać im możliwość przystosowania się do przepisów nowego prawa, wyznaczając termin, do którego miałyby to nastąpić.

§ 26. W przepisach przejściowych i dostosowujących nie normuje się spraw innych niż określone w § 21 i 24.

Rozdział 6

Układ i postanowienia przepisów końcowych

§ 27. 1. Przepisy końcowe zamieszcza się w ustawie w następującej kolejności:

- 1) przepisy uchylające,
- 2) przepisy o wejściu ustawy w życie,
- 3) w razie potrzeby — przepisy o wygaśnięciu mocy ustawy.

2. W przepisach końcowych nie zamieszcza się postanowień innych niż wymienione w ust. 1.

§ 28. 1. W przepisie uchylającym należy wyczerpująco wymienić przepisy, które ustawa uchyla.

2. Jeżeli ustawa w sposób całkowity i wyłączny reguluje daną dziedzinę spraw, a wyczerpujące wymienienie przepisów dotąd obowiązujących w danej dziedzinie napotyka znaczne trudności, można wyjątkowo w przepisie uchylającym posłużyć się zwrotem: „Tracą moc wszelkie dotychczasowe przepisy dotyczące spraw unormowanych w ustawie; w szczególności tracą moc ...”.

3. W przypadku innym niż wskazany w ust. 2 nie powtarza się w przepisach uchylających powszechnie przyjętych reguł kolizyjnych (np. reguły „tracą moc dotychczasowe przepisy sprzeczne z niniejszą ustawą”).

4. Nie jest dopuszczalne poprzeszanie na domyślnym uchyleniu przepisów lub przepisu przez samo odmienne uregulowanie danej sprawy w nowej ustawie lub w przepisie nowej ustawy.

§ 29. 1. Ustawę normującą dotychczas daną dziedzinę spraw powinno się uchylić w całości, bez pozostawiania w mocy poszczególnych jej części, a zwłaszcza pojedynczych przepisów.

2. Jeżeli wyjątkowo zachodzi potrzeba zachowania mocy obowiązującej niektórych przepisów uchylanej ustawy, należy posłużyć się zwrotem: „Traci moc ustawa ... z wyjątkiem następujących przepisów ...” i wyczerpująco wymienić przepisy, które pozostają w mocy.

§ 30. Jeżeli zachodzi potrzeba uchylenia tylko niektórych przepisów ustawy, w przepisie uchylającym wymienia się w sposób jednoznaczny i wyczerpujący uchylane przepisy podstawowe.

§ 31. 1. W przypadku ustaw szczególnie obszernych lub zasadniczo zmieniających dotychczasowe prawo, przepisy o wejściu w życie ustawy głównej, przepisy uchylające oraz przepisy przejściowe można zamieścić w oddzielnej ustawie (ustawie wprowadzającej).

2. Przepisu ust. 1 nie stosuje się do ustaw nowelizujących.

3. Ustawa wprowadzająca nie powinna zawierać przepisów innych niż zamieszczone w niej w kolejności:

- 1) przepisy o wejściu w życie ustawy głównej,
- 2) przepisy uchylające,
- 3) przepisy przejściowe.

4. W przypadku uchylenia ustawy głównej, w akcie uchylającym nie zamieszcza się przepisów uchylających akt wprowadzający ustawę główną; zamieszczenie przepisów uchylających ustawę wprowadzającą jest konieczne wtedy, gdy ustawa ta zawiera przepisy inne niż wymienione w ust. 3.

§ 32. 1. W ustawie należy zamieścić przepis określający termin jej wejścia w życie, chyba że termin ten określają odrębne przepisy ustawy wprowadzającej.

2. Wyznaczany przez ustawę wprowadzającą termin wejścia w życie ustawy głównej powinien przypadać na ten sam dzień co dzień wejścia w życie ustawy wprowadzającej.

§ 33. 1. Termin wejścia w życie ustawy oddziela się od daty jej ogłoszenia okresem czternastu dni (*vacatio legis*).

2. W przypadku obszernych ustaw o znacznej doniosłości społecznej lub ustaw, których realizacja wymaga szczególnego przygotowania, albo ustaw w znacznym stopniu dotyczących podmiotów zamieszkałych lub mających siedzibę za granicą, okres wymieniony w ust. 1 powinien być odpowiednio dłuższy.

3. W przypadkach szczególnie uzasadnionych dzień wejścia w życie ustawy można wyznaczyć na dzień jej ogłoszenia, z wyjątkiem sytuacji, gdy ustawa nakłada obowiązki na obywateli lub inne podmioty nie podległe organom państwa.

§ 34. Przepis o wejściu w życie ustawy może mieć następujące brzmienie:

- 1) „... wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia”,
- 2) „... wchodzi w życie po upływie ... (dni, miesięcy) od dnia ogłoszenia”,
- 3) „... wchodzi w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po miesiącu ogłoszenia”,
- 4) „... wchodzi w życie z dniem ... (dzień oznaczony kalendarzowo)”.

a w przypadkach szczególnie uzasadnionych (§ 33 ust. 3)

- 5) „... wchodzi w życie z dniem ogłoszenia”.

§ 35. 1. Jeżeli termin wejścia w życie ustawy ma być stosunkowo bliski terminowi jej ogłoszenia, stosuje się formułę wymienioną w § 34 pkt 1, a w przypadkach szczególnie uzasadnionych — w § 34 pkt 2 lub 5.

2. Jeżeli termin wejścia w życie ustawy jest odległy od terminu jej ogłoszenia, można posłużyć się formułą wskazaną w § 34 pkt 4.

3. Jeżeli termin wejścia w życie ustawy jest odległy od terminu jej ogłoszenia, można go także wskazać przez upływ miesięcy (§ 34 pkt 2), z wyjątkiem przypadku, gdy koniec tego terminu przypadałby na dzień nie występujący w danym miesiącu.

§ 36. Ustawa ogłoszona, zawierająca upoważnienia do wydawania aktów wykonawczych, upoważnia do wydania tych aktów przed dniem wejścia w życie ustawy, z zastrzeżeniem, że przepisy aktów wykonawczych wchodzi w życie nie wcześniej niż z dniem wejścia w życie samej ustawy.

§ 37. Jeżeli zamieszczone w ustawie przepisy dostosowujące mają wejść w życie bez zachowania wskazanego w ustawie *vacatio legis*, należy to wyraźnie zaznaczyć w przepisie końcowym, nadając mu brzmienie: „Ustawa wchodzi w życie ..., przepisy art. ... wchodzi w życie z dniem ogłoszenia” albo: „Ustawa wchodzi w życie ..., z wyjątkiem przepisu art. ..., który wchodzi w życie z dniem ogłoszenia”.

§ 38. 1. W ustawie nie można nadawać przepisom mocy wstecznej.

2. Postanowienie ust. 1 nie dotyczy przepisów stwarzających obywatelom lub innym podmiotom korzystniejsze niż dotychczas sytuacje prawne.

§ 39. 1. Przepis nadający moc wsteczną ustawie lub jej części powinien mieć następujące brzmienie: „Ustawa wchodzi w życie ... i ma zastosowanie do zdarzeń (stanów rzeczy) ..., które powstały przed dniem ...” lub „Ustawa wchodzi w życie ... i ma zastosowanie również do zdarzeń (stanów rzeczy) ..., które powstały przed dniem ...”, a jedynie wyjątkowo: „ustawa wchodzi w życie ... z mocą od ...”.

2. Przepisy ustawy inne niż te, którym przepisy końcowe nadały moc wsteczną, a posiadające moc wsteczną wynikającą z ich treści i odnoszące się do zdarzeń lub stanów rzeczy, które powstały przed dniem wejścia w życie ustawy, muszą jednoznacznie wskazywać te stany rzeczy lub zdarzenia.

§ 40. 1. Przepis określający termin wygaśnięcia mocy obowiązującej ustawy zamieszcza się w niej wtedy, gdy ma ona obowiązywać w ograniczonym czasie.

2. Termin, o którym mowa w ust. 1, nie może być określony przez wskazanie wystąpienia pewnych okoliczności.

§ 41. Przepisy przejściowe i końcowe można zamieszczać pod łączną nazwą „przepisy przejściowe i końcowe”.

Rozdział 7

Oznaczanie przepisów ustawy i jej systematyzacja

§ 42. Podstawową jednostką redakcyjną ustawy jest artykuł.

§ 43. 1. Każdą samodzielną myśl należy ujmować w odrębny artykuł.

2. Artykuł powinien być, w miarę możliwości, jednostką jednozdaniową.

3. Jeżeli samodzielną myśl wyraża zespół zdań, należy dokonać podziału artykułu na ustępy, przy czym w kodeksach ustępy oznacza się paragrafami (§).

4. Podział artykułu na ustępy należy wprowadzić także wtedy, gdy występują powiązania treściowe między zdaniami wyrażającymi samodzielne myśli, ale treść żadnego z nich nie jest na tyle istotna, aby wydzielić ją w odrębny artykuł.

§ 44. 1. W obrębie artykułu (ustępu) zawierającego wyliczenie wyróżnia się dwie części: wprowadzenie do wyliczenia oraz punkty.

2. W obrębie punktów można dokonać dalszego wyliczenia.

§ 45. 1. Artykuł oznacza się skrótem „art.” i kolejną cyfrą arabską z kropką, przy zachowaniu ciągłości numeracji artykułów w obrębie całej ustawy, a przy powoływaniu — skrótem „art.” bez względu na liczbę i przypadek; w ustawie wprowadzającej kodeks numer artykułu można oznaczać kolejną cyfrą rzymską.

2. Ustęp oznacza się cyfrą arabską z kropką bez nawiasów, przy zachowaniu ciągłości numeracji w obrębie danego artykułu, a przy powoływaniu — skrótem „ust.” bez względu na liczbę i przypadek.

3. Punkty oznacza się cyframi arabskimi z nawiasem z prawej strony, z zachowaniem ciągłości numeracji w obrębie artykułu (ustępu), a przy powoływaniu — skrótem „pkt” bez względu na liczbę i przypadek.

4. Wyliczenia w obrębie punktów (tzw. „lityry”) oznacza się małymi literami alfabetu łacińskiego z nawiasem z prawej strony, z zachowaniem ciągłości alfabetycznej w obrębie punktu, a przy powoływaniu — skrótem „lit.” bez względu na liczbę i przypadek.

5. Punkt i literę pisze się od nowego wiersza przy uwzględnieniu odpowiednio szerszego marginesu.

6. Przepisy artykułu podzielonego na ustępy, punkty i lityry cytuje się w następującej kolejności: art. ..., ust. ..., pkt ..., lit. ...

§ 46. 1. W celu systematyzacji przepisów ustawy artykuły można grupować w jednostki wyższego stopnia.

2. Artykuły grupuje się w rozdziały, rozdziały grupuje się w działy, a działy łączy się w tytuły.

3. W kodeksach i innych ustawach podstawowych dla danej dziedziny spraw można tytuły grupować w księgi, a księgi łączyć w części.

4. Wyjątkowo w ustawach, o których mowa w ust. 3, można dodatkowo wprowadzić oddziały jako jednostki systematyzacyjne niższe niż rozdział.

§ 47. Jednostki systematyzacyjne wyższego stopnia stosuje się tylko wtedy, gdy co najmniej w stosunku do jednej z nich zastosowano uprzednio odpowiednie jednostki systematyzacyjne stopnia niższego, w szczególności w ustawie można wyróżnić działy, jeżeli co najmniej w obrębie jednego z nich wyróżniono rozdziały.

§ 48. 1. Rozdziały (oddziały) numeruje się cyframi arabskimi, a wyższe jednostki systematyzacyjne — cyframi rzymskimi.

2. Nazwa jednostki systematyzacyjnej wyższego stopnia składa się z wyrazu „część”, „księga”, „tytuł”, „dział”, „rozdział” („oddział”) z cyfrą porządkową oraz ze zwięzłego określenia treści lub zakresu normowanych spraw (np. „przepisy gminne”, „odpowiedzialność za długi spadkowe”).

Rozdział 8

Przepisy upoważniające

§ 49. 1. Przepisy upoważniające do wydania aktu wykonawczego muszą wskazywać podmiot upoważniany oraz formę aktu, do którego wydania upoważniają.

2. Przepisy upoważniające do wydania aktu wykonawczego muszą wyraźnie określać sprawy przekazywane do unormowania.

3. Nie należy określać spraw przekazywanych do unormowania aktem wykonawczym w sposób ogólnikowy, w szczególności przez posługiwanie się zwrotem: „Rada Ministrów (minister) określi zasady ...”.

4. Nie można przekazywać do unormowania aktem wykonawczym spraw nie wyjaśnionych lub nasuwających trudności przy opracowywaniu ustawy.

§ 50. Przepisowi upoważniającemu do wydania aktu wykonawczego nadaje się brzmienie:

- 1) jeżeli przepis ma upoważniać do wydania rozporządzenia, a zarazem wyznaczać podmiotowi upoważnianemu obowiązek jego wydania: „Rada Ministrów (minister) wyda w drodze rozporządzenia przepisy ...” albo „Rada Ministrów (minister) określi w drodze rozporządzenia ...” (upoważnienie obligatoryjne),
- 2) jeżeli przepis ma upoważniać do wydania rozporządzenia, a zarazem zapewniać swobodę korzystania z tego upoważnienia: „Rada Ministrów (minister) może określić w drodze rozporządzenia ...” (upoważnienie fakultatywne),
- 3) jeżeli przepis ma upoważniać do obligatoryjnego wydania uchwały Rady Ministrów albo zarządzenia ministra: „Rada Ministrów (minister) wyda w drodze uchwały (zarządzenia) szczegółowe przepisy ...”,
- 4) jeżeli przepis ma upoważniać do fakultatywnego wydania uchwały Rady Ministrów albo zarządzenia ministra: „Rada Ministrów (minister) może określić w drodze uchwały (zarządzenia) ...”.

§ 51. 1. Jeżeli do funkcjonowania ustawy jest niezbędne wydanie aktu wykonawczego, przepisy upoważniające do wydania tego aktu należy formułować według wzoru wskazanego w § 50 pkt 1 albo 3.

2. Jeżeli rozstrzygnięcie co do tego, czy i kiedy należy wydać akt wykonawczy oraz w jakim zakresie wykorzystać upoważnienie do jego wydania, pozostawia się organowi upoważnianemu, należy przepis upoważniający sformułować według wzoru wskazanego w § 50 pkt 2 albo 4.

§ 52. W przepisie upoważniającym nie powinno się zamieszczać upoważnień do wydawania aktów wykonawczych w stosunku do kilku ustaw.

§ 53. 1. Przepisy upoważniające do współuczestniczenia w wydaniu aktu normatywnego muszą wskazywać:

- 1) podmiot upoważniany,
- 2) formę współuczestniczenia.

2. W razie potrzeby należy także ustanawiać tryb rozstrzygnięcia sporu między upoważnionymi podmiotami, jeżeli nie regulują go odrębne przepisy.

§ 54. Przepisowi upoważniającemu do współuczestniczenia w wydaniu aktu normatywnego należy nadać brzmienie:

- 1) jeżeli współuczestniczenie ma polegać na wspólnym wydaniu aktu przez upoważnione podmioty: „Minister

... oraz minister ... wydadzą (określą) w drodze rozporządzenia ...” lub „Minister ... oraz minister mogą wydać (określić) w drodze rozporządzenia ...”,

- 2) jeżeli współuczestniczenie ma polegać na osiągnięciu porozumienia w sprawie treści aktu, a następstwem braku porozumienia ma być to, że akt nie dochodzi do skutku: „... w uzgodnieniu z ...”, „w porozumieniu z ...”,
- 3) jeżeli współuczestniczenie ma polegać na czynnym wyrażeniu zgody na wydany akt normatywny, a następstwem niewyrażenia zgody ma być to, że akt nie nabiera mocy obowiązującej albo traci moc obowiązującą: „... po zatwierdzeniu przez ...”,
- 4) jeżeli współuczestniczenie ma polegać jedynie na samym wyrażeniu opinii o projekcie aktu, a następstwem niezasięgnięcia opinii ma być to, że akt nie dochodzi do skutku: „... po zasięgnięciu opinii ...”, „... po porozumieniu się z ...”,
- 5) jeżeli współuczestniczenie ma polegać na inicjowaniu aktu przez inny podmiot, a następstwem braku inicjatywy jest niemożność wydania aktu przez podmiot upoważniony do jego wydania: „... na wniosek ...”.

Rozdział 9

Przepisy karne

§ 55. 1. W przepisach karnych znamiona czynu przestępnego określa się w sposób wyczerpujący, bez odsyłania do nakazów albo zakazów zawartych w innych przepisach ustawy.

2. Odesłanie, o którym mowa w ust. 1, jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy bezprawność czynu polega na naruszeniu obowiązków przewidzianych w innym przepisie lub gdy w innym przepisie ustawy został już wyrażony nakaz albo zakaz w sposób wyczerpujący znamiona czynu przestępnego. W takim przypadku należy użyć zwrotu: „Kto wbrew przepisom art. ...” albo „Kto wykracza przeciwko przepisom art. ...”, albo „Kto bez zezwolenia przewidzianego w art. ...”.

3. Odesłanie, o którym mowa w ust. 1, stosuje się ponadto w przypadku, gdy chodzi o sankcje karne za wykroczenie przeciwko aktom wykonawczym wydanym na podstawie ustawy. Wówczas należy użyć zwrotu: „Kto wykracza przeciwko nakazom zawartym w rozporządzeniach (uchwałach, zarządzeniach), wydanych na podstawie art. ...”.

§ 56. 1. W przepisie karnym sankcję karną określa się bez odsyłania do innych przepisów karnych.

2. Odesłanie, o którym mowa w ust. 1, jest dopuszczalne tylko w przepisach bezpośrednio po sobie następujących, przy użyciu w drugim przepisie zwrotu: „Tej samej karze podlega, kto ...”.

§ 57. 1. Przepis wyznaczający sankcję karną, dopuszczającą alternatywnie kilka rodzajów kar, może przybrać postać:

- 1) „podlega karze ... albo karze ...” (jeśli dopuszcza się tylko jedną z kar),
- 2) „podlega karze ... albo karze ..., albo obu tym karom łącznie” (jeśli dopuszcza się nawet obie z tych kar).

2. Przepis wyznaczający sankcję karną, dopuszczającą kumulatywnie kilka rodzajów kar, może przybrać postać:

- 1) „podlega karze ... i karze ...” (jeśli kumulatywność jest obligatoryjna),
- 2) „obok kary ... można wymierzyć karę ...” (jeśli kumulatywność jest fakultatywna).

§ 58. 1. W przepisach charakteryzujących znamiona czynu przestępnego nie używa się określeń „bezprawnie”, „świadomie”.

2. Określenia „umyślnie” można użyć tylko wtedy, gdy wina nieumyślna ma być wyłączona; określenie to należy zamieszczać w przypadkach, gdy czyn ma cechy wykroczenia, a wina nieumyślna ma być wyłączona.

3. Określenia „nieumyślnie” można użyć tylko wtedy, gdy czyn przestępny ma być występkiem zagrożonym karą również w razie nieumyślnego popełnienia go, stosując w drugiej części przepisu karnego zwrot: „Jeżeli sprawca działa nieumyślnie ...”.

4. W przepisach karnych należy unikać zwrotów: „o ile dany czyn nie podlega karze w myśl innych przepisów” albo „o ile dany czyn nie stanowi innego przestępstwa zagrożonego surowszą karą”.

§ 59. O okolicznościach obciążających albo łagodzących stanowi się tylko wtedy, gdy jednocześnie uzależnia się od istnienia tych okoliczności wprowadzenie sytuacji prawnej surowszej albo łagodniejszej.

Rozdział 10

Zmiana (nowelizacja) ustawy

§ 60. Przepisy ustawy zmienia się (nowelizuje się):

- 1) odrębną ustawą nowelizującą,
- 2) przepisem innej ustawy.

§ 61. Jeżeli wprowadzane zmiany miałyby być liczne lub miałyby naruszać konstrukcję lub spójność ustawy albo gdy ustawa była już poprzednio wielokrotnie nowelizowana, należy zrezygnować z nowelizacji na rzecz opracowania projektu nowej ustawy.

§ 62. 1. Przepis ustawy zmienia się przepisem wyraźnie sygnalizującym dokonywaną zmianę, nadając mu brzmienie: „W ustawie ... wprowadza się następujące zmiany: ...” albo „W ustawie ... art. ... otrzymuje brzmienie: ...”.

2. Jeżeli ustawa zawiera wiele przepisów nowelizujących, należy wydzielić je we wspólny rozdział nazwany „Zmiany w przepisach obowiązujących” i zamieścić bezpośrednio przed przepisami przejściowymi i końcowymi.

3. Jeżeli ustawa zawiera nieliczne przepisy nowelizujące, jest dopuszczalne wyjątkowo zamieszczenie ich bezpośrednio przed przepisami przejściowymi i końcowymi pod łączną nazwą „Zmiany w przepisach obowiązujących, przepisy przejściowe i końcowe”.

4. Niedopuszczalna jest nowelizacja polegająca na tym, że dawny przepis zastępuje się nowym, nie wskazując w nim dokonywanej zmiany (nowelizacja dorozumiana).

§ 63. 1. Jednym aktem nowelizującym obejmuje się tylko jedną ustawę.

2. Odstąpienie od zasady wyrażonej w ust. 1 jest dopuszczalne jedynie wtedy, gdy między nowelizowanymi ustawami występują niewątpliwe związki tematyczne lub do zrealizowania intencji prawodawcy niezbędne jest jednocześnie dokonanie zmian w kilku ustawach.

§ 64. 1. Ustawa nowelizująca może zawierać jedynie przepisy uchylające, przepisy zmieniające lub przepisy uzupełniające ustawę nowelizowaną, a w razie potrzeby — także przepisy przejściowe i dostosowujące.

2. W ustawie nowelizującej nie jest dopuszczalne zamieszczanie przepisów posiadających treść nie objętą zakresem normowania ustawy nowelizowanej.

3. Jeżeli w ustawie nowelizującej wyjątkowo zamieszczono postanowienia inne niż wymienione w ust. 1 lub zamieszczono przepisy przejściowe i dostosowujące, nie wystarczy poprzestać na uchyleniu ustawy znowelizowanej, ale należy uchylić także ustawy, które ją zmieniały.

§ 65. Nowelizuje się zawsze pierwotny tekst ustawy, pierwotny tekst ze zmianami, a jeśli był wydany tekst jednolity — ten tekst albo tekst jednolity ze zmianami, a nie tekst któregośkolwiek aktu poprzednio nowelizującego.

§ 66. 1. Tytuł ustawy nowelizującej formułuje się zgodnie ze wskazaniem § 13, z tym że przedmiot ustawy określa się przez użycie zwrotu: „...o zmianie ustawy...” albo „...zmieniająca ustawę...”, a jeżeli zmienianych ustaw jest kilka — „...o zmianie ustaw...”, wymieniając tytuł, w miarę możliwości, każdej zmienianej ustawy.

2. W tytule aktu nowelizującego nie przytacza się daty ustawy nowelizowanej.

3. Jeżeli nie ogłoszono tekstu jednolitego nowelizowanej ustawy, należy w art. 1 aktu nowelizującego przytoczyć tytuł ustawy z oznaczeniem roku, numeru i pozycji w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej oraz wskazać rok, numer i pozycję w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej każdego aktu nowelizującego i każdego obwieszczenia o sprostowaniu błędów.

§ 67. Pełny tytuł nowelizowanej ustawy z podaniem numeru i pozycji w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, zwanym dalej „Dziennikiem Ustaw”, przytacza się tylko raz w pierwszym artykule aktu nowelizującego, a następnie powołuje się go skrótowo, wskazując jedynie rodzaj i przedmiot ustawy (np. ustawa — Prawo celne, ustawa o szkolnictwie wyższym).

§ 68. 1. Zmianę (zmiany) dokonywane ustawą nowelizującą ujmuje się w jeden artykuł (art. 1), wyliczając każdą z nich przy zastosowaniu podziału na punkty i litery.

2. Każdy nowelizowany artykuł ujmuje się w oddzielny punkt. Jeżeli w jednym artykule wprowadza się kilka zmian, każdą z nich oznacza się odrębną literą.

3. Dopuszczalne jest uzupełnienie nowelizowanej ustawy przez dołączenie nowych artykułów z zachowaniem dotychczasowej numeracji z literami a, b, c, ... (np. „Po art. 6 dodaje się art. 6a w brzmieniu ...”).

§ 69. Artykułowi pierwszemu ustawy nowelizującej nadaje się brzmienie: „W ustawie z dnia... (Dz. U. Nr ..., poz. ...) wprowadza się następujące zmiany: ...” lub „W ustawie z dnia ... (Dz. U. Nr ..., poz. ...) w art. ...”.

§ 70. 1. Nowelizowane artykuły (ustępy) powinno się przytaczać w pełnym, nowym brzmieniu, choćby zmieniano lub skreślano w nich jedynie poszczególne wyrazy.

2. W przypadku artykułów (ustępów) podzielonych na punkty lub litery można wyjątkowo poprzestać na przytoczeniu pełnego nowego brzmienia znowelizowanego punktu lub litery.

3. Jeżeli dane określenie, występujące w wielu przepisach nowelizowanej ustawy, zastępuje się w każdym przypadku innym określeniem, należy tej zmiany dokonać przez zamieszczenie w ustawie nowelizującej przepisu w brzmieniu: np. „Użyte w art. ..., art. ... ustawy, w różnych przypadkach, wyrazy »szkoła wyższa« zastępuje się użytymi w odpowiednich przypadkach wyrazami »uczelnia państwa«”.

Rozdział 11

Tekst jednolity

§ 71. 1. Jeżeli liczba zmian w ustawie jest znaczna lub gdy ustawa była uprzednio wielokrotnie nowelizowana, w akcie nowelizującym zamieszcza się upoważnienie do ogłoszenia tekstu jednolitego.

2. Przepis upoważniający do ogłoszenia tekstu jednolitego otrzymuje brzmienie: „Minister (Prezes Rady Ministrów) ogłosi w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej jednolity tekst... z uwzględnieniem zmian wynikających z przepisów ogłoszonych przed dniem wydania jednolitego tekstu.”

§ 72. 1. Ogłoszenie tekstu jednolitego następuje w drodze obwieszczenia właściwego ministra albo Prezesa Rady Ministrów, a tekst jednolity jest załącznikiem do tego obwieszczenia.

2. W obwieszczeniu przytacza się przepis upoważniający do ogłoszenia tekstu jednolitego i tytuł ustawy, której tekst się ogłasza, bez podawania daty tej ustawy, a nadto wymienia się wszystkie wcześniejsze przepisy, które wprowadziły do ustawy zmiany, jeżeli zmiany te znajdują wyraz w tekście jednolitym.

3. Tytuł obwieszczenia otrzymuje brzmienie: „Obwieszczenie Ministra ... z dnia ... w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy ...”, a jego treść formułuje się z użyciem zwrotu: „Na podstawie art. ... ustawy ... ogłasza się w załączniku do niniejszego obwieszczenia jednolity tekst ustawy z dnia ..., z uwzględnieniem zmian wprowadzonych ustawą z dnia ... i zmian wynikających z przepisów wydanych przed dniem ogłoszenia tekstu jednolitego”.

4. W obwieszczeniu należy podać także treść tych przepisów zawartych w aktach nowelizujących pierwotny tekst ustawy, których nie zamieszczono w tekście jednolitym jako nie nowelizujących bezpośrednio tego tekstu, przytaczając je według wzoru: „Podany w załączniku do niniejszego obwieszczenia jednolity tekst ustawy z dnia ... o ... nie obejmuje następujących przepisów ustawy z dnia ... o zmianie ustawy z dnia ..., które stanowią:”.

5. W tekście jednolitym nie zamieszcza się przepisów dostosowujących ogłaszanej ustawy oraz przepisów o wejściu w życie ustawy zmieniającej.

§ 73. Tekst jednolity redaguje się według poniższych zasad:

- 1) zachowuje się numerację pierwotnego tekstu ustawy, bez wprowadzania w tej numeracji zmian wynikających z dokonanej nowelizacji (dokonanych nowelizacji),
- 2) w miejsce przepisów uchylonych wpisuje się określenie „skreślony”, podając w odnośniku tytuł ustawy uchylającej w całości oraz wskazując przepis uchylający i datę jego wejścia w życie,
- 3) przy przepisach zmienianych albo przepisach nowych podaje się w odnośniku tytuł ustawy nowelizującej w całości oraz wskazuje przepis nowelizujący i datę jego wejścia w życie.

§ 74. 1. Do tekstu jednolitego nie należy wprowadzać zmian, które nie zostały wyraźnie sformułowane w ustawie nowelizującej, chyba że zmiany te mają charakter formalny (np. dotyczą zmiany nazwy lub właściwości organu czy instytucji).

2. W odnośnikach do tekstu jednolitego omawia się także inne zmiany niż wymienione w § 72 — 74, w tym także pośrednie zmiany aktu, którego tekst jednolity się ogłasza.

3. Jeżeli na podstawie przepisu późniejszego można ustalić w sposób niewątpliwy, że przepis wcześniejszy nie obowiązuje, należy w obwieszczeniu o ogłoszeniu jednolitego tekstu uczynić o tym następującą wzmiankę: „Podany w załączniku do niniejszego obwieszczenia jednolity tekst ustawy z dnia ... o ... nie obejmuje przepisów art. ... ustawy z dnia ... jako wygasłych”.

Rozdział 12

Sprostowanie błędów

§ 75. 1. Błędy w tekście ustawy prostuje się w drodze obwieszczenia Prezesa Rady Ministrów ogłoszonego w Dzienniku Ustaw.

2. Błędy w tekście lub przekładzie umowy międzynarodowej albo w oświadczeniu rządowym dotyczącym umowy międzynarodowej prostuje się w drodze obwieszczenia Ministra Spraw Zagranicznych ogłoszonego w Dzienniku Ustaw.

3. Sprostowanie, o którym mowa w ust. 1 i 2, dotyczyć może jedynie aktu już ogłoszonego, gdy błąd polega na rozbieżności między tekstem ogłoszonym drukiem a tekstem oryginału.

§ 76. 1. Obwieszczenie o sprostowaniu błędów zawiera:

- 1) tytuł sformułowany według wzoru: „Obwieszczenie Prezesa Rady Ministrów z ... o sprostowaniu błęd(ów) w ustawie ...”,
- 2) przytoczenie podstawy prawnej,
- 3) wskazanie ustawy, w której prostuje się błędy,
- 4) wskazanie przepisu prawnego, który podlega sprostowaniu,

- 5) przytoczenie błędu albo błędów drukarskich, które są przedmiotem sprostowania,
- 6) fragment tekstu ustawy w brzmieniu uwzględniającym sprostowanie błędu (błędów).

2. Treść obwieszczenia, obejmującą dane wskazane w ust. 1 pkt 2 — 6, formułuje się z użyciem zwrotu: „Na podstawie art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 30 grudnia 1950 r. o wydawaniu Dziennika Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej i Dziennika Urzędowego Rzeczypospolitej Polskiej »Monitor Polski« (Dz. U. Nr 58, poz. 524) prostuje się w ustawie ... następujący błąd: w art. 1 w wierszu pierwszym zamiast »...“< powinno być »...“<.”

Dział II

PROJEKT AKTU WYKONAWCZEGO

§ 77. 1. W akcie wykonawczym zamieszcza się jedynie przepisy regulujące sprawy przekazane w upoważnieniu zawartym w ustawie do unormowania tym aktem.

2. W akcie wykonawczym nie można zamieszczać przepisów niezgodnych z ustawą upoważniającą lub z innymi ustawami, chyba że przepis upoważniający wyraźnie to dopuszcza.

3. W akcie wykonawczym nie można zamieszczać przepisów, które przekazywałyby zawarte w ustawie upoważnienie do wydania aktu wykonawczego innemu organowi, nie wymienionemu w tym upoważnieniu (zakaz zamieszczenia przepisu subdelegującego), chyba że ustawa przekazanie takie wyraźnie dopuszcza.

4. W akcie wykonawczym nie powinno się powtarzać przepisów ustawy.

§ 78. W akcie wykonawczym jest niedopuszczalne zamieszczanie przepisów karnych ani przepisów odsyłających do przepisów karnych ustawy.

§ 79. 1. Tytuł aktu wykonawczego składa się z trzech części:

- 1) oznaczenia rodzaju aktu wykonawczego (np. rozporządzenie, uchwała, zarządzenie) oraz nazwy organu, który wydaje akt (np. Rady Ministrów, ministra lub ministrów, jeżeli akt wydaje wspólnie kilku ministrów),
- 2) daty aktu,
- 3) możliwie najzwięźlejszego określenia przedmiotu aktu.

2. Określenie przedmiotu aktu wykonawczego rozpoczyna się od zwrotu: „w sprawie...”.

3. Jeżeli akt wykonawczy zmienia poprzedni akt wykonawczy, trzecią część tytułu rozpoczyna się od zwrotu: „o zmianie (np. rozporządzenia, uchwały, zarządzenia)...”, lub „zmieniające (np. rozporządzenie, uchwałę, zarządzenie...)”, opuszczając dalej datę aktu nowelizowanego oraz nazwę organu, który go wydał.

§ 80. 1. Tekst aktu wykonawczego rozpoczyna się od przepisu powołującego się na podstawę prawną wydania tego aktu.

2. Przepis, o którym mowa w ust. 1, otrzymuje brzmienie: „Na podstawie art. ... ustawy ... zarządza się, co następuje: ...”, a w uchwałach Rady Ministrów zamiast zwrotu

„zarządza się” używa się zwrotu „Rada Ministrów uchwała...”.

3. W przepisie rozpoczynającym akt wykonawczy należy, z zastrzeżeniem ust. 4, powołać się wyłącznie na przepis (przepisy) ustawy zawierający upoważnienie do wydania danego aktu wykonawczego.

4. W przepisie rozpoczynającym akt wykonawczy nie należy powoływać się na przepisy ustawy określające zakres działania organu wydającego akt wykonawczy, chyba że w przepisie upoważniającym wskazano organ, którego właściwość do wydania aktu wykonawczego przeszła do zakresu działania organu wydającego ten akt.

5. W przypadku, o którym mowa w ust. 4, przepis rozpoczynający akt wykonawczy formułuje się według wzoru: „Na podstawie art. ... ustawy ... (powołanie się na przepis upoważniający) oraz w związku z art. ... ustawy ... (powołanie się na przepis zmieniający właściwość organu upoważnionego do wydania aktu wykonawczego) zarządza się, co następuje ...”.

§ 81. 1. Podstawową jednostką redakcyjną i systematyczną aktu wykonawczego jest paragraf.

2. Paragrafy można w razie potrzeby dzielić na ustępy, a ustępy na punkty i litery.

§ 82. 1. W przepisach ogólnych aktu wykonawczego można zawrzeć postanowienia o stosowanych w akcie skrótach.

2. Skróty dotyczące powoływania przepisów prawnych formułowane są według wzoru: „Przepisy art. ..., powoływane w niniejszym akcie bez bliższego określenia, oznaczają przepisy ustawy z dnia ...”.

§ 83. 1. W razie potrzeby do aktu wykonawczego dołącza się załączniki, w których zamieszcza się w szczególności: wzory formularzy i oznaczeń, schematy oraz obszerne tabele, a także teksty o charakterze specjalistycznym (technicznym).

2. Odesłania do załączników zamieszcza się w przepisach szczegółowych aktu wykonawczego.

§ 84. Przepis uchylający inny akt wykonawczy zamieszcza się w akcie wykonawczym jedynie wtedy, gdy ma on:

- 1) uchylać akt wykonawczy do nadal obowiązującej ustawy, w szczególności zastępować dawny akt wykonawczy aktem nowym,
- 2) uchylać akt wykonawczy wydany na podstawie nieobowiązującej ustawy, ale pozostawiony czasowo w mocy przez nową ustawę, chyba że nowa ustawa przestała obowiązywać.

§ 85. 1. Jeżeli funkcjonowanie ustawy jest uzależnione od wydania aktów wykonawczych, należy jednocześnie z projektem ustawy przygotować projekty aktów wykonawczych o podstawowym dla niej znaczeniu.

2. Akty wykonawcze, o których mowa w ust. 1, powinny wchodzić w życie w dniu wejścia w życie ustawy, na której podstawie są wydane.

§ 86. 1. W uzasadnionych przypadkach przy nowelizacji aktów wykonawczych należy przewidzieć ogłoszenie, przez organ wydający akt, jednolitego tekstu tego aktu.

2. Przepis zawierający zobowiązanie do ogłoszenia jednolitego tekstu aktu wykonawczego może przybrać postać: np. „W Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej zostanie ogłoszony przez Ministra ... jednolity tekst rozporządzenia ... z uwzględnieniem zmian wynikających z przepisów ogłoszonych przed dniem wydania jednolitego tekstu”.

§ 87. Błędy w akcie wykonawczym, ogłoszonym w Dzienniku Ustaw albo w Monitorze Polskim, prostuje się w drodze obwieszczenia Prezesa Rady Ministrów, ogłaszającego odpowiednio w Dzienniku Ustaw albo w Monitorze Polskim.

Dział III

TYPOWE ŚRODKI TECHNIKI PRAWODAWCZEJ

§ 88. 1. Jeżeli norma ma być adresowana do każdej osoby fizycznej, adresata tej normy należy wskazać słowem „kto”.

2. Jeżeli norma ma być adresowana do podmiotów innych niż osoba fizyczna albo jeżeli zakres adresatów normy ma być węższy niż wskazany w ust. 1, wyznacza się go wyłącznie przez użycie odpowiedniego określenia rodzajowego (np. „kto rzeczą władą”, „żołnierz, który ...”, „senat uczelni”).

3. W przypadkach wskazanych w ust. 1 i 2 określenia adresata normy nie poprzedza się wyrazem „każdy”.

§ 89. 1. Jeżeli norma ma znajdować zastosowanie we wszelkich okolicznościach, w przepisie nie określa się okoliczności jej zastosowania.

2. Jeżeli norma ma znajdować zastosowanie jedynie w określonych okolicznościach lub warunkach, należy wskazać je przez odpowiednie rodzajowe ich określenie (np. „w razie pożaru”, „w razie wydania rzeczy nabywczy”).

§ 90. 1. W ustawie należy sformułować definicję danego określenia, jeżeli:

- 1) dane określenie jest wieloznaczne,
- 2) dane określenie jest nieostre, a pożądane jest ograniczenie jego nieostrości,
- 3) znaczenie danego określenia nie jest powszechnie zrozumiałe.

2. Jeżeli określenie wieloznaczne występuje tylko w jednym przepisie, jego definicję należy sformułować jedynie w przypadku, gdy wieloznaczności nie eliminuje zamieszczenie go w odpowiednim kontekście językowym.

§ 91. 1. Jeżeli w ustawie ustalono znaczenie pewnego określenia w drodze definicji, w obrębie tej ustawy nie wolno posługiwać się tym określeniem w innym znaczeniu.

2. Jeżeli zachodzi konieczność odstąpienia od zasady sformułowanej w ust. 1, należy wyraźnie podać inne znaczenie danego określenia i określić jego zakres odniesienia.

§ 92. Jeżeli w ustawie zachodzi wyjątkowo potrzeba odstąpienia od kodeksowego znaczenia danego określenia

lub znaczenia przyjętego w innej ustawie podstawowej dla danej dziedziny spraw, należy wyraźnie podać inne znaczenie tego określenia i zakresu jego odniesienia, używając zwrotu: np. „w rozumieniu niniejszej ustawy określenie ... oznacza ...”.

§ 93. W akcie niższym rangą niż ustawa jest niedopuszczalne, bez upoważnienia ustawowego, formułowanie definicji ustalających znaczenia określeń ustawowych; w szczególności w akcie wykonawczym niedopuszczalne jest formułowanie definicji, które ustalałyby znaczenia określeń ustawy upoważniającej.

§ 94. 1. Jeżeli dane określenie ma być używane w jednym znaczeniu w obrębie całej ustawy (całej jednostki systematyzacyjnej danej ustawy, np. w księdze, tytule), jego definicję należy zamieścić w przepisach ogólnych ustawy (w postanowieniach ogólnych danej jednostki systematyzacyjnej).

2. Jeżeli dane określenie ma być używane w pewnym znaczeniu tylko w obrębie zespołu przepisów, to jego definicję należy zamieścić w bezpośrednim sąsiedztwie tych przepisów.

3. Jeżeli ustawa zawiera wiele wielokrotnie powtarzających się określeń wymagających zdefiniowania, ich definicje można zamieścić w wydzielonym fragmencie przepisów ogólnych ustawy, oznaczając ten fragment nazwą „objaśnienia określeń ustawowych”.

§ 95. 1. Definicja powinna być tak sformułowana, aby wskazywała wyraźnie, że odnosi się do znaczenia określeń, w szczególności powinna mieć postać: „określenie »a« oznacza przedmioty »b«” albo „określenie »a« znaczy tyle co wyrażenie »b«”.

2. Jeżeli względy stylistyczne przemawiają za inną formą definicji, konieczne jest użycie zwrotu łączącego „jest to” (zamiast zwrotu „jest”).

3. Zwrotów charakterystycznych dla definicji, w szczególności zwrotu „jest równoznaczne z ...”, nie wolno używać w znaczeniu niedefinitywnym (np. „odwołanie jest równoznaczne z wypowiedzeniem umowy o pracę”).

§ 96. 1. Definicje zakresowe (wyliczające elementy składowe zakresu) powinny być sformułowane w jednym przepisie i obejmować cały zakres definiowanego pojęcia.

2. Jeżeli wyliczenie wszystkich elementów zakresu definiowanego pojęcia w jednym przepisie nie jest możliwe, definicja powinna wyraźnie zaznaczać, że tekst ustawy nadto zawiera elementy uzupełniające tę definicję, w szczególności przez użycie takich zwrotów, jak: „... i inne wskazane w przepisach ...”.

3. Jeżeli nie jest możliwe sformułowanie definicji wskazanej w ust. 1 albo 2, można objaśnić znaczenie danego określenia przez przykładowe wyliczenie jego zakresu, wyraźnie wskazując przykładowy charakter wyliczenia przez posłużenie się takimi zwrotami, jak: „w szczególności”, „a zwłaszcza”.

§ 97. Jeżeli zachodzi potrzeba zapewnienia elastyczności tekstu prawnego, można posłużyć się określeniami nieo-

strymi, klauzulami generalnymi lub wyznaczać nieprzekraczalne granice swobody rozstrzygnięcia, w szczególności dolne lub górne granice swobody wymiaru kary.

§ 98. 1. Nieprzekraczalne granice swobody rozstrzygnięcia wyznacza się w jednym przepisie dla wszystkich przypadków danego rodzaju, zamieszczając go w przepisach ogólnych ustawy.

2. Jeżeli dolna granica ma być wyższa lub górna granica ma być niższa od wyznaczonej w przepisie ogólnym, należy ją wskazać wyraźnie w przepisie odnoszącym się do danego przypadku.

3. Postanowienia obniżające górną granicę swobody rozstrzygnięcia powinny być w ustawie wyrażone przez konsekwentne posługiwanie się formułą: „... nie przekraczające ...” albo „nie więcej niż ...”, a postanowienia podwyższające dolną granicę swobody rozstrzygnięcia powinny mieć postać: „nie niższej niż ...” albo „nie mniej niż ...”.

4. Jeżeli dokonuje się podziału na przedziały, przedziały te muszą być rozłączne (np. od 1 do 100, od 101 do 200).

§ 99. W ustawie można posłużyć się odesłaniami do przepisów innej lub tej samej ustawy, ze względu na potrzebę zachowania skrótości tekstu lub w celu zapewnienia spójności określonych instytucji prawnych.

§ 100. 1. Jeżeli odesłanie stosuje się jedynie w celu osiągnięcia skrótości tekstu, w przepisie odsyłającym należy jednoznacznie wskazać przepis lub przepisy, do których się odsyła.

2. Jeżeli odesłanie służy przede wszystkim zapewnieniu spójności instytucji prawnych, w przepisie odsyłającym należy wskazać zakres spraw, dla których następuje odesłanie, oraz jednoznacznie wskazać przepis lub przepisy, do których się odsyła (np. „do posiadania stosuje się przepisy art. ...”).

3. Jeżeli daną instytucję prawną normuje się całościowo, a wyczerpujące wymienienie przepisów, do których się odsyła, nie jest możliwe, dopuszczalne jest wyjątkowo sformułowanie przepisu odsyłającego według wzoru: „Do sprzeczności stosuje się odpowiednio przepisy o ...”.

4. Odesłanie, o którym mowa w ust. 3, jest dopuszczalne jedynie wtedy, gdy przepisy, do których się odsyła, dadzą się w sposób niewątpliwy wydzielić spośród innych.

§ 101. 1. Niedopuszczalne jest odsyłanie do przepisów aktów normatywnych nie opublikowanych w Dzienniku Ustaw albo w Monitorze Polskim.

2. Niedopuszczalne jest także odsyłanie do przepisów, które już zawierają odesłania.

§ 102. Jeżeli w ustawie odsyła się kilkakrotnie do innej ustawy, należy:

- 1) po raz pierwszy przytoczyć jej tytuł w całości z oznaczeniem numeru oraz pozycji i — w razie potrzeby — rocznika Dziennika Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, a następnie przytaczać tylko datę albo przedmiot ustawy, bez numeru i pozycji w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej,

2) jeżeli wydano tekst jednolity powoływanej ustawy — przy pierwszym powołaniu przytoczyć tytuł ustawy oraz rocznik, numer i pozycję w Dzienniku Ustaw, w którym ten tekst ogłoszono, a następnie przytaczać tylko datę ustawy albo jej przedmiot,

3) jeżeli powoływana ustawa była nowelizowana, a tekstu jednolitego nie wydano — przy pierwszym powołaniu przytoczyć cały tytuł jedynie pierwotnego tekstu oraz numer i pozycję Dziennika Ustaw, w którym opublikowano zarówno tekst pierwotny, jak i wszystkie akty nowelizujące, następnie zaś przytaczać tylko przedmiot ustawy albo jej datę.

§ 103. 1. Jeżeli ustawa powołuje się na pojedynczy przepis ustawy, która była nowelizowana, należy przytoczyć tylko akt nowelizujący dotyczący powoływanego przepisu i nie wymieniać wszystkich aktów nowelizujących powoływaną ustawę.

2. Akt nowelizujący powołuje się przez oznaczenie przy ustawie pierwotnej jego numeru i pozycji oraz, w razie potrzeby, rocznika Dziennika Ustaw.

3. Przy powoływaniu ustaw będących kodeksami należy zamiast całego tytułu podawać jedynie określenie przedmiotu ustawy (np. kodeks postępowania administracyjnego) i nadto dane dotyczące jej ogłoszenia, wskazane w ust. 1.

§ 104. Jeżeli przepis miałby odsyłać do danych przepisów jedynie w ich określonej wersji (odesłanie statyczne), konieczne jest zaznaczenie tego w przepisie odsyłającym przez nadanie mu brzmienia: „Do ... stosuje się przepisy art. ...” albo „Do ... stosuje się przepisy o ...” i dodanie w nawiasie „w brzmieniu z dnia ...”, podając poza datą ustawy także numer oraz pozycję i, w razie potrzeby, rocznik Dziennika Ustaw.

§ 105. Jeżeli w przypadku, o którym mowa w § 104, przepis, do którego prawo odsyła, został zastąpiony nowym, a zamierza się zachować odesłanie do niego, należy dokonać nowelizacji przepisu odsyłającego, formułując go według wzoru:

- 1) „W ustawie ... postanowienie »...« (przytoczenie dawnego przepisu odsyłającego) zastępuje się postanowieniem »...« (przytoczenie nowego przepisu odsyłającego)” albo
- 2) „Ilekoć ustawa ... powołuje się na przepisy lub odsyła do przepisów ..., należy stosować przepis ... (nowej ustawy)”.

§ 106. 1. Jeżeli zachodzi potrzeba odesłania w przepisie ustawy do innego przepisu tej samej ustawy, należy to uczynić przez wskazanie właściwego artykułu i ustępu, bez żadnych dalszych oznaczeń.

2. Zasadę sformułowaną w ust. 1 stosuje się także przy odsyłaniu w obrębie jednego artykułu do poszczególnych ustępów tego artykułu.

§ 107. Jeżeli nazwa organu, instytucji, przedsiębiorstwa czy zakładu powtarza się często w tekście ustawy, przytacza się ją po raz pierwszy w pełnym brzmieniu, a następnie używa się skrótu według schematu: „nazwa »A« oznaczana

w dalszych przepisach skrótem »B« albo „»A« zwana w dalszym ciągu »B«”.

§ 108. Przy powoływaniu urzędowych dzienników publikacyjnych stosuje się skróty nazw tych dzienników; nazwę „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” określa się skró-

tem „Dz. U.”, a nazwę „Monitor Polski Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej” — skrótem „M.P.”.

§ 109. Do projektu aktu normatywnego dołącza się uzasadnienie przygotowane zgodnie z regulaminem prac Rady Ministrów oraz informację o osobach, które przygotowały projekt.